בנם היו עומדין. שהיתה חקיקתן משני עבריהן הלכך שאר אותיות יש להן מקום דבק אלא מ״ס וסמ״ך היתה באויר (ודוקא בסתומים)[ל] [מו] ואפשר היה לו לתרץ הך (דרייתא[מז]) דרב חסדא בסתומין וכי אתמר הך דרבי ירמיה בפתוחין והכי מוכח בפרק הבונה במסכת שבת אלא הא פריך[מח] לה מילתא דשויא לתרוייהו:

בנם היו עומדין אין מהוה הוו ולא הוו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה סוף סוף[מט] [א] **אלה המצות שאין נביא עתיד**[נ] **לחדש דבר מעתה אלא** [ב] **שכחום וחזרו ויסדום וא״ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה** [ג] **אונקלוס הגר אמרו מפי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה**[נא] **ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגיליתי סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מ״ט משום דאית ביה קץ משיח ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו ודא** [ד] **אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב**[נב] **ויקראו בספר תורת**[ז] **האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת**[ז] **האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקין ויבינו במקרא אלו פיסקי טעמים ואמרי לה אלו המסורת שכחום וחזרו ויסדום מאי שנא דאורייתא**[נג] **דלא אזדעזעה ואדנביאי אזדעזעה דאורייתא מיפרשא מלתא דנביאי איכא מילי דמיפרשן ואיכא מילי דמסתמן**[נד] **דכתיב**[נה] **ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרימון בבקעת מגידון**[נו] **ואמר רב יוסף**[נז] **אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ביומא**[נח] **ההוא יסגי מספדא בירושלים** [ה] **כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בן טברימון ברמות גלעד וכמספדא דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו** [ו] [ד] **וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא מאן נינהו אנשים**[נט] **אמר ר׳ ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי** [ה] **אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מינייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא**[ו] **איהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מ״ט איבעיתו אע״ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו אמר רבינא שמע מינה האי מאן דמיבעית אע״ג דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה** [ז] **ליקרי ק״ש ואי קאים במקום הטנופת לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי ואי לא**[ס] **לימא הכי עיזא דבי טבחי שמינא מינאי: והשתא דאמרת**[ח] **מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה**[ט] **משפחה ומשפחה למאי אתא אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא דאמר רב יהודה אמר רב**[י] [א] **כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה**[יא] **מבטלינן תלמוד תורה לא כל שכן ועבודה חמורה מתלמוד תורה והכתיב** [ו] **ויהי בהיות יהושע בירחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו [וגו׳] וישתחו (לאפיו)** [ז] **והיכי עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה׳ ודלמא משקרי**[יב] **גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה** [ח] **אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו** [ו] **עתה באתי מיד** [ז] **וילן**[יג] **יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד**

מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה. וקשה אמאי מבטלין [ה] והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה משום הכי קרי ליה ביטול וא״ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי״ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי

טפי פרסומי ניסא:

חיישינן שמא שד הוא. פירש ריב״א דדוקא חוץ לעיר [היכא דשכיחי מזיקין] כגון בשדה ובגילה וכן היה יהושע לר על יריחו בשדה רחוק ממחנה ישראל אבל במקום שבני אדם מצויין אין לחוש דאל״כ אדם שאמר לנו [בגילה בעיר] כתבו גט לאשתי היכי כתבין ניחוש שמא שד הוא [ולא נכתוב] עד דנחזי ליה בבואה דבבואה ולא אשכחן דפריך ליה גמרא אלא גבי מי שהושלך בבור פרק התקבל (גיטין דף סו. וסס״ו):

אמש בטלתם תמיד של בין הערבים. קשה אמאי בטלוהו בשלמא תלמוד תורה בטלו לפי שהיו נרים על העיר כל ישראל אבל הכהנים אמאי לא היו מקריבים התמיד וי״ל לפי שהארון לא היה במקומו כדאמר פרק הדר (עירובין דף סג:) והכהנים נושאין את הארון וא״ת והיכי משמע לישנא דקרא דבטלו התמיד ותלמוד תורה ויש לומר דה״פ מדקאמר הלנו אתה הכי קאמר בשביל תלמוד תורה באת דכתיב[כ] תורה צוה לנו אם לגרינו או בשביל הקרבנות שמגיעים עלינו מגרינו[כא]:

עתה באתי. פי׳ ריב״ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת (דברים לא): [מ] **וילן** יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. לא כתיב בהאי קרא כן אלא כשנר על יריחו כתיב וילן בלילה ההוא בתוך העם וכשנר על העי כתיב וילך[מא] בלילה ההוא בתוך העמק ודרך הש״ס הוא לקצר הפסוקים ולערבם יחד כמו ונתן הכסף וקם לו (ערכין דף לג.)[כב]:

מלמד

מסורת הש״ס עם הוספות

א) מדרש לז:, ב) מו״ק כח: וע״ע סנהדרין דף צד:, ג) [עי׳ תוס׳ ב״ק דף ג: ד״ה כדמתרגם], ד) [סנהדרין דף לג:], ה) [שם לד.], ו) עיין לקמן טו. וברש״י לקמן דף יד. ד״ה נבואה, ז) [סנהדרין שם ע״ש], ח) סנהדרין דף מד., ט) עירובין סג: [סנהדרין שם], י) וע״ע סנהדרין דף מד. תוד״ה חיישינן, כ) דברים לג ד, ל) עי׳ ב״ק פב: סוטה מט:, מ) [ועי׳ תוס׳ עירובין סג: דגרסי וילך ע״ש] עי׳ הגר״צ כאן אות יג ובעירובין שם, נ) [ועי׳ תוס׳ שבת קכח. ועירובין טו: ד״ה בכתיבה ובמו״ק ח. ד״ה נפקא ולקמן כ. ד״ה דכתיב ומנחות מד: ד״ה מנחתם].

גליון הש״ם

גמ׳ שכחום וחזרו ויסדום. לקמן יח ע״א סוכה מד ע״א: שם אונקלוס הגר אמרו. עי׳ ירושלמי דמסכתין פ״א הלכה ט: שם כמספדא דאחאב. עי׳ ב״ק יז ע״א תוד״ה והלא: רש״י ד״ה ויקראו כו׳ בספר עזרא כתיב. עי׳ סוכה יב ע״א ברש״י ד״ה לאו הכל ומ״ש שם: תוס׳ ד״ה מבטלין כו׳ והלא אחר כו׳. עי׳ פסקי תוס׳ ערכין אות יט:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:
[ויקרא כז, לד]

ב) וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא:
[נחמיה ח, ח]

ג) בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלִַם כְּמִסְפַּד הֲדַדְרִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן:
[זכריה יב, יא]

ד) וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאָה אֲבָל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהֶחָבֵא:
[דניאל י, ז]

ה) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם:
[אסתר ט, כח]

ו) וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ: וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא יְיָ עַתָּה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: [יהושע ה, יג-יד]

ז) וַיָּשִׂימוּ הָעָם אֶת כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר מִצָּפוֹן לָעִיר וְאֶת עֲקֵבוֹ מִיָּם לָעִיר וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק: וַיִּשְׁלָחֵם יְהוֹשֻׁעַ וַיֵּלְכוּ אֶל הַמַּאְרָב וַיֵּשְׁבוּ בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעַי מִיָּם לָעָי וַיָּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעָם: [יהושע ה, ט]

עין משפט נר מצוה

ח א ממ״ פ״א מהלכות מגילה הלכה א סמג עשין ד טור ס״ע ת״ח סי׳ תרפז סעיף ב:

רבינו חננאל

אמרום. כלומר האותיות הללו חכמים תקנום. ואקשינן ואלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ופרקינן לעולם מתוקנים היו וכן היה מסורת בידם מהנביאים להיות הפתוחים באמצע תיבה. והסתומים בסוף תיבה ושכחום וחזרו הצופים ויסדום. והוא עוד אמר תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע כאשר למדו אותו כך לימדוהו לאחרים. ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו כמו שהיה מסורת בידם של חכמים מפי חגי זכריה ומלאכי. ותרגום של כתובים נמנע מן השמים לגלותו משום דאית ביה קץ משיח. ואקשינן והא תרגום של תורה בימי עזרא הוה דכתיב (ויכתבו) [ויקראו] בספר תורת האלהים מפורש. ואמרינן מפורש זה תרגום ושום שכל אלו פסוקים ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורת. ופרקינן אין תרגום מיהוה הוה בידייהו מקמי עזרא ושכחוהו רובא דאינשי ואתא אונקלוס ויסדיה למיקרי ביה בצבור. מיהו מילי דאורייתא מיגליין. כלומר רובן מפורשין הן אבל של נביאים מסותמין הן דהא לולי התרגום של זה הפסוק ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון וגו׳. לא הוינן ידעינן פירושא דהאי פסוקא ולפיכך נזדעזע העולם שגילה הטעמים שהיו נעלמים. וראיתי אני דניאל לבדי המראה וגו׳. מאן נינהו אנשים שהיו עמו זה חגי זכריה ומלאכי. ולמה נפלה חרדה גדולה עליהם. דאע״ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו: וכיון דמדינה ומדינה לה] (הוא) לדרשה הוא דאתיין כדאמרן משפחה [ומשפחה] מאי דרשת בה ואסיקנא משפחות כהנים ולוים. וכדתניא כהנים המתעסקין בעבודתן ולוים בדוכנם וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מיכן סמכו של בית ר׳ שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה אם הכהנים מבטלין עבודתן ת״ת לא כל שכן. ואקשינן וכי עבודה חמורה מדברי תורה והכתיב ויהי בהיות יהושע בירחו וישא עיניו וירא והנה וגו׳ ויאמר לא כי אני שר צבא ה׳ עתה באתי. א״ל אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם ת״ת. ועל איזה מהן באת. א״ל עתה באתי. כלומר על ת״ת שבטלתם אותו עתה. הנה ת״ת חמור מעבודה ופרקינן התם גבי יהושע ת״ת דכל ישראל ולפיכך חמור מעבודה. אבל

הגהות וציונים

מ] בכת״י ובע״י נוסף הכתיב: נ] בשבת הגירסא גם כאן רשאי (כמו לעיל, רש״ש): נא] בכת״י ובע״י באותה שעה נזדעזעה א״י: נב] צ״ל בתורת (רש״ש): נג] צ״ל אדאורייתא (רש״ש), וכ״ה בכת״י ובע״י: נד] בכת״י ובע״י נוסף כגון: נה] צ״ל בעידנא (כת״י וע״י), וכ״ה בתרגום שם: נו] שהיה דניאל מתמה עליהם שהוא ראה והמה לא ראו ומשני שהיו חזו״מ שהיו להם מעלה גדולה ממנו שהיו נביאים והם לא ראו זה היתה התמיה שלו (גליון): נז] בכת״י ובע״י ארבע אמות ואי קאי בדוכתא מנוולתא לימא הכי: נח] [ערכין ד ע״א ושם איתא ד״י אמר שמואל] (גליון): נט] בכת״י נוסף מתלמוד תורה: נ] בכת״י משקר: נא] בכת״י ובע״י באותה שעה נזדעזעה א״י: נב] צ״ל בתורת (רש״ש): נג] בכת״י ובע״י נוסף כגון: נד] בכת״י ובע״י: נה] צ״ל בעידנא (כת״י וע״י), וכ״ה בתרגום שם: נו] שהיה דניאל מתמה עליהם שהוא ראה והמה לא ראו ומשני שהיו חזו״מ שהיו להם מעלה גדולה ממנו שהיו נביאים והם לא ראו זה היתה התמיה שלו (גליון): נז] בכת״י ובע״י ארבע אמות ואי קאי בדוכתא מנוולתא לימא הכי: נח] [ערכין ד ע״א ושם איתא ד״י אמר שמואל] (גליון): נט] בכת״י נוסף מתלמוד תורה: נ] בכת״י משקר: נא] [וכן איתא בסנהדרין מד ע״ב ועי׳ בתוס׳ דהכא ד״ה וילן וכו׳ אבל בעירובין סג ע״ב איתא וילך וכו׳ אמר רבי יוחנן מלמד שהלך בעומקה וכו׳ וע״ש בתוס׳ ד״ה מיד וילך וכו׳] (גליון), ובקצת כת״י וראשונים וכ״ה בע״י הנוסח כאן וילן יהושע וכו׳ בתוך העם וכתיב בתוך העמק אמר (ועי׳ הג׳ הב״ח בעירובין): נב] צ״ל אלא מ״ם סתומה וסמ״ך היתה באויר (דק״ס ע״פ כת״י), וברש״י שבע״י הנוסח מקום דבק אבל אלו אין להם עוד מקום דבק שהיו באויר אלמא מ״ם סתומה היתה בלוחות: נג] אינו בפי׳ אחרים (גליון), תיבות אלו כתובים בדפו״ר כאן באמצע הדבור, ונראה דהכוונה לדברי רש״י שמכאן עד סוף הדבור הבא: נד] צ״ל בתרייתא, פי׳ קושיא שניה (הגר״ש מדעסויא עיי״ש), ובכת״י ורש״י שבע״י ליתא תיבה זו כלל, וכ״ה נכון (דק״ס): נה] נ״א פריק (גליון), וכ״ה בכת״י: נו] נ״א ומשני מהוה (גליון), ועי׳ רש״ש: נז] [צ״ל לתרץ] (גליון): נח] ברש״י שבע״י בשעת הקרבתן: נט] בכת״י נוסף היאך הוא שמור (דפו״י) אם אינו: נ] ברש״י שבע״י מתשובה: נא] בדפו״ר דבריהן: נב] [יהושע] (גליון): נג] יש להוסיף [ועיר ועיר] (ע״פ כת״י):